

Таңды-Ууланым кырында хар аяс хүнүнүң чидиг херелдеринге улам өң кирип чынал, эдилер булуттар мурнуу чүмчө оюму көзүп чоруп турар ай-көн өңүгү дээр-биле адаанамып, частың

магалыг хүнээр, чылыг хүнери ыраң эвезин медээлеп, сеткилди өртүп келир агаар-бойдус чурумалын тургузуп турду. Септелге мастерсиязының демискизиринге кирип келиривисе, мастерсия иштинде дикмирисен моторларның даш-шимээни, ооң-биле холушкан ыттыр кыйгы-медээ чугаа-соот дыңналы берди. Иш-ла хонутар мурнунда мастерсиядан үндүрүп, тул-уушунче хал кириптер дужал манаан танкылар дег дески, чараш мылдыр чыскай тургузуп каан, кылгайты чүгээни тракторларны көрүп, мастерсияның центеринде хайныккан ажил-иштиң аялганы дымнал турарга, киниңиң бажынга частың чымчыштыг хүнериниң дугайында бодалдар кирип, иш-ла ай белгаш хову-шөлдерге хайныгып үнер тайбың амыл-иштиң дайынчы машиналары бо-ла болгай деп нижки өврүшкү-биле чугааланы кааптар.

Сергеевичниң дугайында ооң өөрү намдыр-ла бир сиза, сеткилге утундурбас артып калыр чоргалар-биле чугааларының журуу база ында. Александр Сергеевичниң цегиле ножа цехте Н. Руданов ажилдап турар. Николай тракторнуң болагай таламы дамчымылга

дискаларын эптеп, хынал өлүрдү (ийгин чурута). Олар бичин-даа шавышкан, тыртылкан болур болза, аларның долганьрынга шалтыңтыг болгаш дүрбүмүп элэрин дүргедер. Ынчангаш бо харысалгалыг ажилды дүрүктүргөзүп септеки Николай Руданов эки Алексей Дремлюков-биле кады хынамчылыг кылып илгенер.

А. АНАЙ-ОЛ. С. Феотистовтун фотоары. Таңды районнуң дуржулга станциясы.

Сүт-бараан фермазында Арыг-Бажының Кесте

Бес. Арыг-Бажы совхоз салбыры апарганым мурнунда бо черге кара дилгалар өстүрүп турда, ону бир кезек «Дилги фермазы» дийип келген. Мынганчы үеде орта дилгалар турар үгектер, ажаакчылар чурттаар чаныг бадыңдан аңгыда чүү-даа турбаан. Кыжын уну чабылган булуктай бээр, а чогуу чайны дамырат болуп алган, чоон-чоон дымтарыг арыгы шыва алып бады баар бичи хемчигеш бодунуң эгезин база о кавамдан алган. Ынчангаш Кес домкас кара султук, сооктан ыжык, чайын серини боорга. «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының турлаан мида кылган чымдаганы ол.

Баш чымдар мурнунда Кес барык-ла өң чыккан. Ам ында ийгини суур өзүп турар. Шаанда Арыг-Бажы суур СЭКП-ниң XXII сөөдизин атыг колхозтуң төвү турда, артезиан сүт-бараан фермазы Чоон-Дым армияның мырыңай ыдыкы кылдына чүе. Ичинен ол фермазын төвүнге саанчылар чурттаар бажык хамаан чок, хорлук ирек каазаы беин чок турган. Моон журунда суурдан бо-рын ажилдап турганын хоочун саанчылар ам-даа чугаалап олар. Амгы фермазын төвүнге узуну 200 метр дуртут, үгектерин ийи кажаанын, бирозинге-ле ийи алышты чурттаар типовой адым бажыныкы бараанын көргөш-ле, амдыралдык бажым бо-дур деп чүвени кижи чайгаар-ла бодан келир. Кесте фермазын чаа турда тургузтуңдан бээр ам дорт чымдын итүүү болган. Ында ажилдап, чуртап турар кижилерин амдырал байдалы-биле чокта-чаа чораш танышкан мен.

Баштай-ла хоочун саанчы Дамы-Белек Чоугуа ужуражы берди. Чамыктары мындындан, мойундан-даа багалыгы, коошпада ситен чип турган инектери элчештир саап дооузартпа, фермада ажыл, амдыралдык бүтү байдалыг чугаалап бөрүн оон дилди.

Чай бажылар хунунуңе немезип турар. Оларын тургузар кажада клеткалар ам беин кыдышпастан келген. Кажанын өскө ийи өрөздөн мынчан бажылар тургузарында белектеттинмен, сонгалары чадыс кез, соок-деп, бызаа ажаакчылар Куураак-оор Кара-Уруг, Бөрбү Даныс-Белек олар салбырың баштаар өргөдөлүгүн адрезинге хомудалың алеретилер.

Чүү-даа болза коллективниң бүтү байдалын билдир кижи, фермазын үчөгичи Бөрбү Каалды-оолдун чугаазы бо: «Кол соруга сүт бадурданың планын канчаар күстекенин үстүлде айттыңганы ол. Ынчаарга биштиң коллектив комунисттик күш-ажылдык шалымчы деп аң дөш демисежиң турар. Он беш тонна сүтү чедир күстөтүңизинген аңгыда, бедик атын идилектин болурунга шалымчыан өске четпестер баа бар. 16 саанчы 180 ааж ишекти хол-биле саап турар. Саанчылар ортузулда зовет болгаш политөөрлөргө чорбастаан. Кажан лекция, беседа дымнаанымысты беин салыммай ор мен. Транспорт талазы-биле хардырылга база дыка багай. Ам сутту район төвүңче трактор-биле чедир тур бис».

Үстүңе айттыңган фактылар Арыг-Бажы салбырының төп сүт-бараан фермазында малдың ажаала чемегилериниң ишти ажилдык бадурчүкүлү болурунга ам-даа четпес тургузтуңганын херечилер турар. Кижилерниң ажилдарында таарымчалык байдаларын тургузуу, бо ийлепкей чымда бектик көргүтүлгөндүң чедир алары сонголтун-даа, салбыры-даа үзүрткүчүлүрдөн бөгөттинген турар

«Шынын» ПОЧТАЗЫНДАН Аргалар бар

«Сельхозтехника» каттыжымшыкыны алган хой септелге черлери кара болгаш өңүгү металлдың дөмүр кескиндерин чымы талазы-биле эртен чылдың кыруу планын чедискиниң күстөткөн. Чымда

ЧАГЫС ХҮНДЕ 130 КУБОМЕТР Улуг-Хем районда Ак-Тургу 8 чымыл шывааның өртүрүп амылган чону бир хүнүң өскөрсөгүнүн организаастаан. Аңаа 55 кижи киришкен. Воскресник демниң болгаш ажил-иштиң эртин, бир хүнүң дүргүзүндө 130 кубометр өртүрүп амылган токтаптан турган. Маңаа салбырының улуг бажылары Николай Шонжап, школа директору Олар Суур-оол, школа нокары Валентина Даныс олар идиелегич ажилдааннар.

А. ЛЮНДУП.

Эки шынарлыг алгы-кеш дээш

Республиканың улусу көпрөк комитет болгаш көрө ажилдап продуктуларының шынар талазы-биле күрүнө инспекция улусу контрол комитеттеринин баа дузаалар бодуңганын киркилгези-биле алгы-кешти шыңгал, белекче контролларында дужал турарымың дугайында хымдааның чоруткан.

Көзө ажил-агый министрствонун санан турарың Бугуар адырда, эртен чымды республиканың ажил-агыйлары дужааа чогуур бода мал кезиниң 33,5 хууун, шыва малдымын —18,9 хаванымын—18,7 хууун дужааган. Ооң харазым-биле алгы-кеш белекчелиниң темини дыка оожунамын турган.

Алгы-кешти ой-шаанда дужаалай турганын баа багай кадала-лаанын түшүңдеди хой алгы-кеш үрениң чымды илереткен. Эртен районнуң «Чая орук» колхозун ан көрөөл. Багай ажаан кадалаалыңдан дүтү дужуң, үттелин, чымдын кылган хой кешти дужаалап колхоз кадалаалык болган. Ол-ла районнуң Ленин атында колхозу хойну өргөткөн соонда кешти дүтүп кыргын, ооң харазым-биле хой-хой алгы-кешти үрөң, оларын тарга культуларының үренишпери-биле, техника-ның артык пестектери-биле кады

Хем, Барыш-Хемчик, Чоон-Хемчик, Тес-Хем болган. Олар райондар ам-даа үргүчүлөп турар. Ажил-агыйлары алгы-кеш хүлөп ап турар эштерин харымсалганы бединдер, олардан негедени күштөдирер чүгүдө.

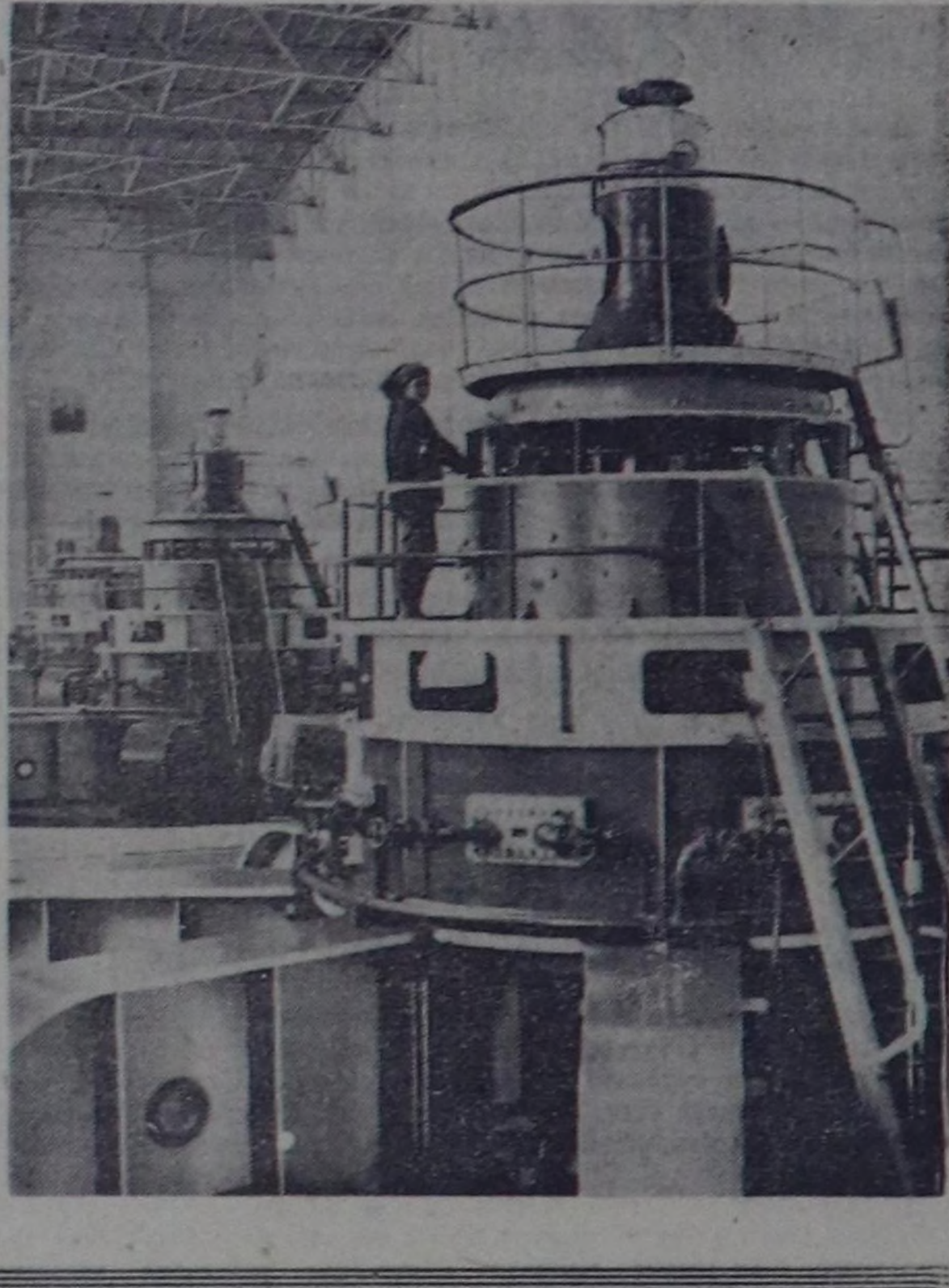
Алгы-кешти хүлөп ап, дужаалай турарының үчөдү чымды ажил-агыйлары багай тургузтуңганын хымдаа кылган эштер илереткен. Чижээ, белекче контролларында алгы-кеш ажил-агыйлардан фактура чок көзүп турар болгаш контролардан фактура бижиттериң алгы-кештиң орнунга акшаның телестериң алар та-

УЛУГ ТӨРЭЭН ЧҮРТТА

КИРГИЗ ССР. Уч-Курган ГЭС—Нарын деп даг хеминиң унунга тудар хой электростанцияларның өң баштайбызы. Ооң күчүзү 180 муң киловатт. Гидрооблдиниң бажына канчаар-даа аажок улуг суг хөөлбөз тургуздуңа. Ортаа Азияның аксу-дуңма республикалары бо станцияның чүгөлө чык үнелиг электроэнергиязын

алыр эвес, харың чаагай хөрүнүң шөлдерни суггар сугну база алырлар. Уч-Курган ГЭС-тиң энергиязы ол-ла хеминиң унунда тудуп эгелээн Токтогул деп станцияның дамың эгелээн.

ЧУРУКТА: гидроэлектростанцияны машина залы. СЭТА-ның фотоары. А. Кадыркуловтун фотоу.

1967-70 чылдарда хемчеглер

СЭКП ТК-ның 1965 чылдагы март пленумунуң шийткериңде көзө ажил-агыйны калбак экономикаың үндөниң көдүрүлгөң болгаш оң бүтү адырарымың чыгышым чокка интенсиваастарың сонгаларды дымшың чок тодарай хемчеглери ажилдап кылдыңган. Ындың ителиш-палымың эң чугула хемчеглериң бирээз болза көрө ажил-агыйны бодус-экономикага зо-паларга болгаш районларга хуваары база оңу черде ханы, туруштуу-биле специализастары болур.

Бойдус-климат талазы-биле бистин республика дөрт зонага хувааттыла:

- 1. Барыш зона. Аңаа Бай-Тайга, Барыш-Хемчик, Чоон-Хемчик районлар хамаарып. Бо зона хой ажилы болгаш ыттыр-сүктүр мал ажилы хөгжүдөргө таарымчалык.
- 2. Топ зона. Маңаа Улуг-Хем, Бин-Хем, Таңды болган. Каа-Хем районлар хамаарып. Бо зона таравы болгаш мал ажилының продуктулары бадурданың кол зона.
- 3. Мурнуу зона. Оңур, Тес-Хем, Эртен районнар анна хамаарып. Бо зона сүргү оларым хой ажилының кол чери.
- 4. Тайга-таңдымал зона. Оң соостыңа Тоңу район болган Терек-Хөл кирер. Бо зонаның байдалы ийи ажилы болгаш эштер малды хөгжүдөргө таарымчалык.

Бойдус-климат болгаш сонгал-аюо номинте байдалга болза республикада мал ажилымың, хемчиги мурнууда хой ажилың база эштер малды хөгжүдөргө кылдыр хувааттылар болган специализастарының адырларыңа дыка таарымчалык.

Мал ажилының адимдериниң жөндүрүлгөң чымда республиканың төп зоназын специализастарың адырларың бирээз тарга бугу-бери бо-лу берген. Көзө ажил-агыйны бо хуваалдамы болгаш специализастарымың моон сонгаар-даа мидиг болур.

ЧЕР АЖЫЛЫНЫҢ

лурү өргөжөн чугула: тарга культу-ралары—50—52 хуу, мал чымы культу-ралары—24,5—26,5 хуу, чайгы адырлары—22—23 болган карто-фель, нога—1,5 хуу.

Республикада 50 ажил-агыйлардан 17 ажил-агыйда тарылга ээлчештирилгенин чоруда берген болган олар ону шингээдэн алгы-кешти кирепке. 1967—1969 чылдарын дүргүзүдө чер өспөдөлүлгө-лөрдүн күжү-биле 10 ажил-агыйларга ажил-агый иштинин чер тургузууң өдөр болган 16 ажил-агыйларга ону чымы-биле кылдыр. Чер ажилы көпкө хөгжүлгөдөг оон өскө ажил-агыйларга өдөр-бөдөңгөр талазы-биле хемчеглериң алыр.

Мынчалгаш республиканың бүгү ажил-агыйларында тарылга ээлчештирилгенин таарыштарың 1969 чылга чедир доозари болган 1970 чылга чедир өдөр-бөдөңгөр талазы-биле өдөр тургузушкуну доозари көрдүңүң турар.

Амгы үеде тарылга ээлчештирилгенин кылышың эртемге үндө-лөткөң принциптерин ажилдап амылгып турар. Ында болза сугтап чок чер ажилының дараазында кол соругларың шийткериңгөрдүн өдөр-бөдөңгөр болган ком-плекстар, бок үнүштер-биле демисел, хөрүнүң хаттан үрелиңден кам-галгаар. Сугтап чок черлерге ажил-агыйны чорударың хой чымды иштиңе прагмыкың чүңү көргүсөөл дөргө, бүгү воноларга чайлы аңдарган ары черлерге ма-гидамитыңын дүжүтүп ап болур.

Тарылга мурунунда ажилдап кылышканы дөргө, чайлы, күсүк аңдарган черлериң чызың эрте илчир-тэри база тарылга муруну чарында култыктастарың-дыр. Чык хөрүнүң шык шийтирилгени аял-агыйлар оонунга дивертлар котак-тар-биле кылдыр. Тарылга мурунун ажилдап кылышканыңа чайгы аңдарылга култыктастарыңа, плос-кореттерин ажилгаары эң түңпөлдү бээр, а дүжүлүштөр-биле дис-каларга, хөрүн үрениңтелин, күр-гөң бээр. Чызың чажар бүтү тарыл-гага тарылга мурунда азы тарыл-га соонда хөрүнүң дескилде басты-рларың өргөжөн чугула, ол болза агроэкономика талазы биле албан хем-чег болур.

Чоюкчу чылдарда чыкы бүтү тарылтамы мурунда белекчеп каан черлерге (ууур аңдарылаң) чоруда-рын чедип алыр соруга саалдымын. Ону күстөдөрдө, 105 муң гектар чайгы ары аңдарылтаган аңгыда, август болгаш сентябрь айларда 200—220 муң гектар хөрүн күсүк аңдарылтагы чорударың өргөжөн чугула.

Беш чылдык фондустарың баугар алыр техниканы аңыр санаашаан, республикада бар чер аңдар тракторлары болгаш ажаан алышкы-ны машиналарын аң көргө, Тыва АССР-ниң ажил-агыйларыңа салас культураларың ажаан аларың 45—18, тарызыңың—15—20, күсүк аңдары-чорудар арга бар болур турар.

Төп зонага кызыл-тасты тарылы-рың эң дөргө хуваалың май 10—25 үең болур, а сугтагың черлерге—артезиан төвүңү болгаш майның эгези, тодарылаарга, хөрүн белек болу бөргө-ле. Арбайың тарыры-ның хуваалы кызыл-таст-биле де-мей, Бугулай орай бынар, а сон

Аалдап чораан

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозунун уран чүүдү коллективин «Малчын» колхозтун төмү Мугур-Алсы сууга алдап келет...

Радио чок

Кызыл хоорай Советтин «Сунпан» совхозунун төмү тутууну туруп келгенде өзү чыл аякып турар. Бу арамында түдүк набаары, чурттагычтарын саны көбүрөөк...

Советтун аялчылары улуз үтүлени бүдүрүп турар. Чыгыс чыккан 1966 чылда советтү күрөөгө 500 тонна эттү кылар планын 510 тонна кылдыр куушканын...

Сукпак суур — наймысалдык чанында, ол кирезинде радио чок кайтамчык чүе. Хүн бүрүнү чуртала болушунунаарын суурун чурттагычтары чүгө согунарадан номуз билеп ала турар...

ССРЭ-нин ДХМ-де

Орук айы-биле ССРЭ-де чоруп турар бөлүк кыдат хамаатылар болган КЭР-нүн элчин чөриңи оларын үлөп чөраан аякыдакчылары январь 25-те Москвага Кызыл шөлге чыгып келген...

Кызыл шөлге кыдат хамаатыларнын ол бужар худиган хөдөлүмдүк кичинери-биле хобаштыр ССРЭ-нин Даштыкы хөректөр министрствозу КЭР-нүн Москвада элчин чөриңге шиттирип уурланымшыкнын медеглээ...

Концерт муруну чарында «Мурнакчы» колхозта партия комитетинин секретары ш Карандаш эртен аякы-агы чымын түшкөндө...

«Мурнакчы» колхозтун бот-тыныгыр артистери ыраккы «Мөгөн Бүрө» колхозка база концерт көргүскөн.

К. ХЕРТЕК.

Индиянын национал байырлалы

ДЕЛИ. (СЭТА). Январь 26-да Индиянын наймысалы болган өскө-еа хоорайлары байырлал шинчи кирген турган. Чурттуң чоңу Индий Республиканың хамаарышпас чорунун чарлаан хүнүндөн бээр 17 чыл оюн демдеглел турар.

Делинин төп оруунга шеригниң улуг парады болган. Парадты Индиянын ораманчы президентиниң Жахар Хусейн хүлээп алган. Парадка механизастаан чадап шар...

Таиландын премьер-министринин медеглели

БАНГКОК. (СЭТА). Таиландын ады шериг базааларын Каттышкан Штаттарын аякылаарына чөшөөрөдө Таиландын чаза берген дээрин Таиландын премьер-министриниң Киттикачон медеглээ.

Вьетнамда дайынны чорударына Таиландын ухар чүүдү базааларын аякылаан турар дугайында америк элчин Мартиниң чоокта чаа медеглелинге хамаарыштыр айтырымы салган корреспондентке харыламышсап, Киттикачонун медеглээ: «ону шагда-ла чөшөөрөшчү чүе болгай» — дээн.

ФАШИСТ ЭНЧҮК-ЧӨНГЭЭ

РИМ. (СЭТА). Чоокта чаа дүе итади фашистер чаа үш өлүрүкчү үлүгдигилери кылган. Италиянын Коммунист партиянын Римде ийн район организациянын баыкчыларын кирер эживке өлүрүкчүлери салган бомбалары тазылаган. Миланда база бир бомба чазылган. Ол чазылдырынын ИКН-ниң мында организациянын баыкчында болган. Баыкчыга когаралды чедирген. Аас-кежин боюн, кижик талазы-биле когарал чок болган.

Кальярия (Сардиния) фашист өдөгөттөр дүе ИКН-иң район комитетинин баыкчылар өрдөриниң ораданап. Бичаала-даа оларын ол б. оны баш удуу хөмөгөлери алганы-биле бүтпейн берган болган далаш-биле дөшп чорутканнар.

Бо чылдың январь 8-те үнгөн «Шы» солунда парлаттынган «Январьда аңарнык амыдыралы» деп материалды бистер Тожунуң аңчылары сонургал номчаан бис. Биштиң Төрөөн чурттуңуң база бир байлаа болур аң-меңчи амыдыралы-чурттагызын, оларнык онзагай байдалын чонга таныштырарга, ылаңгыя анык өскө-нерге улуг сонурганчы болган ажыктык болур. Чүгө аңаа сонурганчы чүүл эвес, а чурттуң байлаан камгалаар сорулга-биле кышкы берге үедө оларнык чамдыктарын эзырал, аң-меңчи хоралы дайынны-биле демиселди чорудар дээки черде чөптүг айтыры.

Чөр-чериң агаар-бодузу чазыс пай эвес болгонда, ында аң-меңчи амыдыралы база-ла аңгы-аңгы болур дээрзи билиңизир.

Ада-өгбөлөрүм төөгүзү аң-биле холбоалык болган бодум-даа 30 кире чыл штинде аңкап келгеш, биштиң черниң аңынык амыдыралын эки билир апарган мен. Ынчангаш бо чаагама Тываның давискээринде негтерез чамдык аңарнык амыдыралын номчукуларга таныштырар бодадым.

Буур, булан — Тываның тайга, сынгарын каастаан

улуг аңнар. Оларнык амыдыралы кышкы үедө өскөлөрдөн онзагай байдалдык. Кыжын олар аңы-буру ылаштарнык будуктарын далдагач чыш. Колдуудаа чойганчы азы ак чыраалык чердеге туралаган кыштарлар. Олар турумчан черлеринде шоолуг ыравастан. Март, апрель айларда күскузу-биле дөмей семис болур. Метр ажык харым чегге буур, булан, черлик иви белен тоо-аас.

Хайыраканчы амыдыралы онзагай байдалдык. Кыштын соогун ижээне эртирер. Марттың сөөлгү он хонундан ынай апрель айга чедир оолдарлар. Ол үедө биштиң аңчыларымыс шадан бээр мындыг арганы хережелеп аңкап турарлар. Чаккар ш чок үедө эртен, кержээ хайыракан олуңуң үнүң дыңап кеден чөрааш, ыт салып аңнаар. Оон аңгыда ижээне хеп-хенерш ыт эзрип, кижик шимээрден чедө бээр, улуг-даа, биче-даа боостуг ады ара салыптар таварыгалар хава эвес тургузулар. Чаа төртүнүң ады олуңуң дензизи килограмм ажа бээр.

Бараан ДАЖЫРГАН, «Совет Тыва» колхозтун аңчысы.

ВУА-нын Дээди командылалынын удурланышыкыны

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамнык Демократтык Республиканың удур америк дайынбарыштын чаа өңчү-чөңгөөр-биле хобаштыр Вьетнам улус армиясынын (ВУА-нын) Дээди командиладын Харылаа төлөө чери удурланымшыкнын бижини Вьетнамга хайгарал болган контроль талазы-биле Делегей комиссиянын чоруткан дээрин ВИА агентлед димчалды турар.

Чедиг флоттун кораблдеринде, а ол ишкан АКШ-тың Муруну Вьетнамда болган Таиландка баазаладык турар америк самолеттар бо чылдың январь 24-

те ВДР-ниң агаар делегиниче база катал каш удаа шургууп кирген болган Намха, Нгеан, Тханьхоа, Тхайбинь жолуларда болган өскө-еа черлерде, а ол ишкан Вьетнам районда чурттагычмыс суурларын, үлөтүр объекттерин бомбалап база болап турган деп, Харылаа төлөө чериниң бижинде демдегелен турар.

Ол-ла хүн АКШ-тың чедиг флоттун кораблдерини Куанбинь жолу чурттагычмыс черлерин база боорлааным удурланымшыкнын бижинде айтып турар.

Совет-француз холушак комиссия ажылдап эгелээн

ПАРИЖ. (СЭТА). Январь 26-да Совет-француз холушак комиссия бодунуң ажылын эгелээн. Чугаалажыр айтыры—эртем, техника, даштыкы садыг талазы-биле француз-совет кады ажылдакылга.

Хлеб өртөө улгаткан

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияда хлебтиң өртөөнүң база катал улгаттырар дугайын чарлаан. Чижээ, Парижде чамдык сорттарын хлевиниң өртөө килограммын 11 хуу арттаан. Сөөлгү чылдарны дүргүзүндө хлеб өртөөн каш удаа улгаттырган. Ийн чылдың мурунда оон өртөөн 20 хуу бедиткен турган. Эрткен чылда хлеб өртөөн база улгаттырган.

Барын-герман нацизминик катал төртүнүң турарына удурланышыкнын улуг чыскалы Париже болуп эрткен. Муң-мук кижилер нацизминик катал төртүнүң турарына боттарынын илензешиниң илергейлээн. Барын-герман национал-демократтык партия-

нү хорүүүн планаттар негеп турар. Фашист албаадыг лагерьерге химиктеттерин чоразинар (чурукта) элчин чөриңиң баыкчыга чедө берген. АН—СЭТА-нын фотоу.

АКШ биле КЭР-нүн элчиннериниң Варшавада ээлчеглиг журажышыкыны

НЬЮ-ЙОРК. Каттышкан Штаттарын болган КЭР-нүн элчиннериниң 132-ги журажышыкын Варшава болган дугайын америк парлала димчалды. Фотокорреспонденттерини хуралдар залче киребөң, чүге дээр, мурунда болуп турган журажышкындан ылаңгыш кылдат чурк тыртырарын чөшөөрөдө.

«Нью-Йорк таймс» солунун Варшава корреспондентин Намм-ол журажышыкына ийн чуртарын согуругадын бодунуң димчалдында демдегелен турар.

«Ийн элчиннер боттарынын журажышыкын аякылаан оларынчыл болуп чорук-биле тайлырлар» деп, Намм бижкен. КЭР-нүн элчин чүгө дараалыгы журажышыкын хүнү димчалган. КЭР-нүн элчин сентябрь 7-де журажышыкын соода 12 чылда ургучууден келген чөөлөп хуралдарын хүн чуртуну уран болган Каттышкан Штаттарын база Совет Эмгекчил шынчы бургу шаар турган. «Чугаалаар чүе менде чок» деп, ол бо удаа демдеглээ.

Элчин айтырыглары «ажыт-чажыт чокка шынчы» чугаалажып көргөн чүе деп, америк элчин чугаалаан. Бо журажышкынын аякылынга бодунуң бүтүрү турарын ол бадычкан.

Мыда болуп турар беседалар бот-боттарынын боддаларын үнелеп көөр, а ол ишкан аар-саар хөректөр шиттирилээр арганы кылдаттарга болган америкаларга берип турар. Вьетнам ужуң шүүт таваржышыкынын чылдыр сорулга-биле сал-налдарын оварыкчылыг сал-чугаа эртен чыдын болган деп корреспонденттер чугаалажып турар.

(СЭТА).

КУЛЬТУРАЗЫН БЕДИДЕР

соода бижарынын куусаазы орту-м с. рттары тарымр. Сулаш, чинге-тарааны, кууруузын хорун кылды бергенде, бок үнүштерин иссасалыг өзүн турарында болган тарылга мурунун аякылап кылышыкыны-биле оларын угузгалык соода ив тарымр, ол колдууда маймык төңчүзү болган шынчы өтө-дир. Чыгыс чылдык ситенерин тарымра, оларнын өзүн чөриңиң үнүшине 5—15 үнүшине чымын үеи-биле дүгжү бээр кылдыр тарымр.

Уренин аякылы улуг укур-дузалыг. Тараа култураларнын сортуг тарылазанын ийни хемчээли 1966 чылда 76,2 хуу, а райончунин сортугар—72,6 хуу болган. Картофель талазы-биле сортуг тарылга чүгө 9,1 хуу.

Республикада дээди репродукциянын уренинери бүдүрер чүгө Дуржулга ставциялында боттаным турар, ставия ол үрени-биле аякы-агыларын хереглээни хандырын шидайын хөреглээ.

Чөриңиң аш-ыгы төлөө аякы-агыларын тарылазана Саратовскаа—29, сорт бок чедир хуу болган Мильтурун—53,3 сорт 40 хуу чедир бар турар кылдыр планлаан, а шынчы чөриңиң чурат аякы-агыларга Скваланд—60 хуу чедир болган Мильтурун—53,3-тү 40 хуу чедир тарымр. Сугаттың чөриңе Сквала сортуг кызыл-тастарын тарымр. Арбаймын сугат чон чөриңе Вешер, Заларын сортугар, а сугаттың чөриңе—Комбайн сортуг тарымр Суладан дээрин Ореал, Си-

ау сортугар. Картофельдин Берлин-кеген, Можестин, Кемеровский сортугар аян.

Тараа култураларнын, картофельдин болган хой чылдык ситенерин уренин аякылы экиндерин-биле 7 аякы-агыларга уренин аякылынын бригадаларын болган салдырынын тургусулар, оларга дээр репродукциянын култураларын бүдүрер.

Оон аңгыда, аякы-агы бүрүгү болуңа сортуг уренинерин база бүдүрер. Дээди репродукциянын картофель уренинин бүдүрерин дуржулга ставциялында мөөнөөр, чылда ол 250—300 тонна ыдыг үренин бээр укурдуг. Хой чылдык ситенерин уренин аякылы дуржулга ставциялында, «Зелес», «УТКА 25 чылым», «Барлык» совхозтарга база «Күш-аңкылдык коштуу», «Тилелге» болган «Октябрь 14 чылым» колхозтарга организастаар, оларнык чылда боор үренин—150—200 тонна.

1967—1970 чылдарың дүргүзүндө республиканың аякы-агыларыга 30 муң тонна тараа идагаалаар чөриңи, арыгал-кургалдагыч 30 пундучуларын, асфальтылаан 20 муң дорбелчин метр шөлдү болган 4 муң тонна вога-картофель шыкылар чөриңин түдүп, аякылаа килер. Бо хөмөгөлөрүн күттөөнө соода, тараа култураларынын талазы-биле райончунин сортуг тарылыга 1969 чылда аякы-агыларын дөдуу-биле шилчир арганын хандырар, а 1970 чылда картофель талазы-биле илчир шилчир болган хой чылдык ситенер уренин аякылы талазы-биле хөреглээ база хандыртырар.

Чөр аякылынын аузугуразында чөриңиң мөөнөөростары улуг укурдузалык, 1966 чылда 37,1 муң чегар сугаттың чөриңе азын чегар културалары тараан турган. Олар-

ның штинде тарыа култураларына 57 хуу, мал чөмү култураларына 39 болган картофель биле потаалар—4 хуу болган. Сугаттың чөриңи аякылаарынын планында хой чылдык ситен (люцернаны) тарымын чүгө куусула-биле мал чөмү култураларын тарылаан көндүдери көрдүгөн. Сугаттың чөриңе тарыла шөлүңү туругузу мындыг болур: тараа 50 хуу, оон штинде кызыл-тас—44 хуу, картофель, погаалар—6, мал чөмү културалар—44, оон штинде хой чылдык ситенер—20 хуу, Сугаттың чөриңге 4 чыл штинде бир катал 35—40 тонна адекти бир гектарга төгөр болган минералдык чөмиччидегени чылдыч-на гектарга 4—5 центнери төгөр.

Сугаттың чөриңи аякылаарына харысалга чок чорукту болдуруу сорулга-биле көдө аякы-агы култураларын өстүрүп, ажаар эвөөнулери, бригадаларын тургускан турар укурдуг, оларга сугаттың чөриңин, сугатарыга техникасын болган көдө аякы-агы машиналарын бижылаар.

1967—1970 чылдарда 8,5 муң гектар шөлө сугатарыга системасын турар, 3 муң гектар шөлө эрги сугатарыга системаларын чураттар, бар сугаттың 4 муң гектарга планировка кылыр. Баш чылдың төңчүзүндө ирригация талазы-биле белеттөө чөриңи шөлүн 67,9 муң гектар чедирери көрдүгөн турар, оон штинде тарылааны—47,1 гектар болур, оон артыканы—сиген нөзөр болган олар-бачыра чөриңи. Сугалар урелир чоруктан, туулааларындан, куужуларындан чөриңи камгалар сорулга-биле сугатарынын депшир-деги аргаларын чөр болган аякы-агы чугула, ол болза чыдын аякы-агы чөмүчүмүң база дилиндиктер айы-биле сугатары-дыр, чаашкынадырынча база шилчир.

Дайын урениндө оларнык аякы-агы камгалары чугула айтырып болур, чүге дээр хатал урелир шөлдер хой болган ол көндүрүшпаш турар. 1965 чылдан эвөөн бо талазы-биле хөмөгөлөр адылган келген. Чижээлээр, 1965 чылда үш совхозтук 3700 гектар чөриңе күсүк адырларын ширинти адыра «ытаас» арга-биле чоруткан. Дуржулга ставциялында, база өскө-еа үш аякы-агыларга хөрунүң аякылап кылырында чаа технологиянык болган механизаастаанын талазы-биле дуржулалары кылган.

Ынчаларга 1966 чылда хөрун уренинде удуу демиселдин чаа чөриңи-биле 8 аякы-агыларга, 2100 гектар чөриңи аякылап кылган, СЭП-24 марканык «алкалары-биле 8700 гектар чөриңе тарылган чорукта. 1967 чылдың дүргүдүгө ийригити 11 аякы-агыларын уренин хөрунүндө 5200 аякы адырларын чоруткан. Улуу-биле үрелген хөрунүнерин болган бурулаш элечинтер чөриңи чоруктуг тарыла-биле аякылар база чоруттуну турар. Чижээлээр, бурулаш элечинтер чөриңи бижылап аякылар сорулга-биле республикада 5 аякы-агыларын 1960 гектар шөлү хой чылдык ситенерин болган кууза чадар лек-тарааны тарыла.

Оон биле хөрунүң хатан болган сугалар уренин чылдыр сорулга-биле чаа беш чылда 161,4 муң гектар чөриңе хөрун уренин шилчир шилчир чорудар дээн. 1968 чылда бо сорулга чөриңи 11 муң гектар чөриңе дилиндиктен адырларын системасын бил адырлар, а 1970 чылда чедир сатган болган сугалар күштүг үрелген бүгү шөлдер ову чорудар. Чайын болган күзүң адырларын 46 муң гектар шөлө

адырлар адыра аякы-агы кылдыр аякылап кылышыкын чорудар болган шилчир бурулаш элечинтер дөнтөздөр-биле 6 муң гектар шөлө хой чылдык ситенерин тарып, илчарыга тарылаа үнелдирген, куулаарын кыла 20 муң гектар чөриңе чадгыс болган хой чылдык ситенерин тарип турган, оларын чурктуурар. Бо талазы-биле өскө-еа хөмөгөлөрүн адырлар көрдүгөн, ол хөмөгөлөр аякы-агыларын удуручуларын, тускай эртемчилерин эки билдирер. Ылаңгыя улуу-биле үрелп турар хөрунүңе чүгө ширинти адыра октаас адырларын чорудар.

Чөмиччидегиле улуз күчтөгөн элчин сальр хөрек. Тус чөриңин чөмиччидегилеринде колдууда өдөкти болган ирригациянын чылда 120—150 муң тонна хөмчөөл-биле аякылап турар. Перспективаны адырлар, оларын чылдыч-на 280—300 муң тоннаын аякылап бодар турар. Оон штинде чагыс, күсүк адырларгаларга 170—180 муң сугаттың чөриңе 60—70 муң болган олар-бачыра экиндеринде 50—60 муң тонна кирер. Сугаттың чөриңе бир гектар тарылгага 35—40 тонна, сугат чок чөриңи гектарга—20 тонна болган олар-бачыра—35 тоннаын аякылар, оларын 4—5 чыл болган-ла бир катал илчар кылдыр.

Органитик чөмиччидегилерин сөөртүр болган гөриңи «Сельхозтехника» республика патышкыны болган колхозтар, колхозтарын тускай эвөөлөр боттадырар. Бишти республиканың байдалына фекторитик чөмиччидегилерин аякылары оң аякыны болган. Моон укурдууда эртемника талазы-биле хөмөгөлөр чөмиччидегилерин аякыларын мындык хөмчөөл-биле көөрү эргөжөк чугула:

Фосфораттүг чөмиччидегиле 60 хуу, азоттуу—30 болган ийдилин—10 хуу. Минералдык чөмиччидегилерин сугаттың чөриңе гектар тарылга олаштыр ортула-биле 4—4,5 центнери, а сугаттың шиналыга 3—3,5 центнери, а сугаттың шиналыга 2—2,5 центнери аякылаар.

Бок үнүштерге удуу демиселге агрохимиктиг хөмөгөлөр-биле чөриңиң химитиг проноланы улам калыптарын көрүп турар болган ову 1970 чылда 100 муң чедир гектар чөриңе чорудар дөң, өргөзөр-биле, шартыла-шөргөзөр-биле болган өскө-еа хоралкылар-биле демисел улам күштөдүрер.

1965—1966 чылдарда чөмиччидегиле хөреглээриниң сорулгазына 220 муң гектар тарылга чөриңи шилчир-дөө, 15 аякы-агыларга картограммаларын берген, 1972 чылда көдө аякы-агынын аякылаадыг чөриңиниң мынды шилчирленин дооскан, бүгү аякы-агыларга чөмиччидегиле системасын аякылап кылып каан картограммаларын тымыскан турар. Боду бүтүн ситенерин, олар-бачыра аякылар, оларын көүдөлдүрүп турар, Перспективаны талазы-биле адырлар, мал чөмичин бызып баяланып тургузар төлөөдө, хой болган чыгыс чылдык ситенерин тарылаан калыптарын чусула-биле ову боттадырар бодар турар.

Устүдө айттыганын хөмөгөлөр аякыларга боттадырар чорук тараа култураларын бүдүрерин хөйү-биле көүдөлдүр, мал аякылы чөриңи мал чөмичери-биле хандырар арганы боор. Ынчангаш Улуз Октябрьиниң 50 чыл оюн байыраар бо чылдан эгелээн, айттыганын хөмөгөлөр аякылаады-биле, үнелет чокка күшүдөр дээн аякылар—рееспубликаның көдө аякы-агы аякылаадыларынын, бүгү ижылы аюушун согулардынын чок сорулгаларынын бириниң ол арга—ол сорулгалар аякыларга аякыларын дөш бүгү күштү.

М. ХАЗУЛАТОВ, Тыва АССР-ин көдө аякы-агы министрлиниң ораманчысы.

СОЛУН ЧҮҮЛДЕР ФАКТЫЛАР

ХЕНДИР Бир эвес даараныр машина бурунгу оң талазынче дөдөлөө хөндирин аякылаар болза, плателерин ийи катал дүргөн даарал болур ийи. Чуртта үндүрүп турар хөндирлер өззінде солгай талазынче дөдөлөө. Дарааныла хөндирлердин дүргөн оожум бооп турда, бо хөрек чүгүлгө алдындай келес.

«Вольшевичка» деп фабриказы дүргөн хөдөлөр чаа даараныр машиналар алган соода бөү бадыл бир аякы өскөлөр. Машинанык хөндир доллар чөри манушта беш муң долларын кылаан, хөндирлерни аай боогоарга олар дүргөн хөдөлү шөдөшпай үстүл, чөсти бээр таварыгалар турар.

Москваның дааранычылары Ленинградтын С. М. Киров атты даараныла комбинатынын тускай эртемчилерин хөндирлерни аай додөлөө, шиналарын кылар дугайында диле килер Ленинградтын өнүктүрүш дилчизин берипдөөр, бо талазы-биле чөриңи дилчизиникин кылаан, хөндирлерни аай додөлөө кылырларын эртемни теккен. Ан оларын бүдүрүлгө солгай додөлөө хөндир үндүрбөс апарган. Ленинградтын пөчүслери Москваның дааранычыларына бо чымын бугуң чартык миллион катарына аай додөлөө хөндирин бүдүрүп үндүрүр, Моон ол көрөгө «адыр» додөлөө хөндирлер моон соңоар кымыл-даа таварышпас.

ДИРЕКТОР ШТРАФ ТӨЛӨӨН Львов хоорайны «Телоконтроль» заводунуң директору Николай Максимович Царко элечелгеш шалкындан 50 рублады чедир албай барган. 3к аякы аякынд штраф кылдыр тыртылган. Бо дөң хөндир Укранинниң телоконтроль агентствосунин корреспондентин В. Афанасьев бодунуң телеграмманына димчалган. Чүү дөң штраф төлөөнү?

Машина түдүүчү ажылычынык профессиональниң техниктик инспектору «Телоконтроль» заводунда хымада чоруткан Бүдүрүлгөниң ары-шөргөзөр болган техниканың аякы чок чоруктуң талазы-биле база куш-ажыл камгаланын организастаанында улуз карылаар бар болган ол тодораткан. Инспектор бо дугайы директорга димчалган. Директор бар чөриңтериниң эдил аларын азын болган тускай хуусааны адыткан. Оон бээр чартык чыла эрткен. Дагын чөриңиң хымада дөң шөлдө болган баштайм турган бадыл аякылы, аякылынын күштөгөн болган. Инспектор хөндүр эвөөр бодуна бердикке эргени эгелээп, директору 50 рублага штрафтан каан. Оон соода директор эш Царко чөриңтерин чаладыр талазы-биле хөмөгөлөрни көчүгө дүргөн алам.

АТТАР... ИҢЧЫЗЫ Молдавияда бир суур чурттуг кирген аякы Николай Александрович Петровский орус аттарын, оон өскө дөңдө хөндирлерин дөңдөө хөмчөөлө колхозчунин чөриңи. Шаандык шөлөк кылаандарында чүгө 3500 руб болган кирөөк аттар сенаттын турар. Петровскийде олар 60 муң ажал. Чижээлээр, сироганы «Иван» деп орус ат өскө дөңдөр бөжин чүс ажал. Оон аңгыда «Иван» орус ужен аякы даштыкы «ат-таштар».

Кырган эми бодунуң ол байла коллекциянындон Совет өдөр тымыскан үжүн күл ажык аттарын шилчир, «хуу орус аттарын словарын» тургускан. Ол словарын «Совет энциклопедия» үнү үндүр чөр дөңдө паралап үндүр. Энцикло

